

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17939006>

INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISHDA QAYTA TAYYORLASH VA MALAKA OSHIRISH MEXANIZMLARINING SAMARADORLIGI

Usmanova Nodira Arifjanovna

Namangan davlat texnika universiteti O'zbek tili va adabiyoti kafedrasi dotsenti, pedagogika fanlari nomzodi

usmanovanodira544@gmail.com, +998913661632

Annotatsiya. Mazkur maqolada inson kapitalini rivojlantirish jarayonida qayta tayyorlash va malaka oshirish mexanizmlarining samaradorligi ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda zamonaviy iqtisodiyot sharoitida bilim, ko'nikma va kompetensiyalarning tez eskirishi inson kapitalini uzluksiz yangilab borishni strategik zaruratga aylantirayotgani asoslab beriladi. Qayta tayyorlash va malaka oshirish mexanizmlari nafaqat mehnat bozori talablariga moslashuvchanlikni oshirishi, balki innovatsion salohiyat, mehnat unumdorligi va institutsional raqobatbardoshlikni mustahkamlashi bilan izohlanadi. Maqolada ushbu mexanizmlarning samaradorligini belgilovchi omillar, jumladan, kompetensiyaviy yondashuv, raqamli ta'lim texnologiyalari, motivatsion rag'batlar va institutsional muhitning roli tahlil qilinadi. Olingan xulosalar inson kapitalini rivojlantirish siyosatini takomillashtirish va kasbiy rivojlanish tizimini samarali tashkil etish uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: inson kapitali, qayta tayyorlash, malaka oshirish, kasbiy rivojlanish, mehnat bozori, kompetensiya, innovatsion salohiyat, uzluksiz ta'lim, mehnat unumdorligi, institutsional rivojlanish, raqamli ta'lim.

KIRISH

Globalashuv, texnologik yangilanishlar va raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi sharoitida inson kapitali mamlakatlarning uzoq muddatli iqtisodiy o'sishi va raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omilga aylanmoqda [1]. Ilmiy adabiyotlarda inson kapitali bilim, ko'nikma, tajriba va innovatsion salohiyat majmui sifatida talqin qilinib, uning sifati bevosita ta'lim tizimi va kasbiy rivojlanish mexanizmlarining samaradorligiga bog'liq ekani ta'kidlanadi [2]. Ayniqsa, texnologiyalarning tez eskirishi va mehnat bozorida yangi kasblarning paydo bo'lishi mavjud bilim va malakalarning qisqa muddatda dolzarbligini yo'qotishiga olib kelmoqda. Shu sharoitda qayta tayyorlash va malaka oshirish mexanizmlari inson kapitalini uzluksiz yangilab borishning muhim institutsional vositasi sifatida alohida ahamiyat kasb etmoqda [3].

Xalqaro tashkilotlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar qayta tayyorlash va malaka oshirish tizimlarining samaradorligi iqtisodiy o'sish, mehnat unumdorligi va ijtimoiy barqarorlik bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatadi. Xususan, Jahon banki

hisobotlarida qayta tayyorlash dasturlariga yo‘naltirilgan investitsiyalar ishchi kuchining moslashuvchanligini oshirishi, strukturaviy o‘zgarishlar sharoitida ishsizlik xavfini kamaytirishi va innovatsion iqtisodiyotga o‘tishni tezlashtirishi qayd etiladi [4]. OECD va Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO) tahlillarida esa “butun umr davomida ta’lim” konsepsiyasi inson kapitalini rivojlantirishning markaziy modeli sifatida e’tirof etilib, malaka oshirish tizimlarining samaradorligi davlat siyosati, institutsional muhit va mehnat bozori ehtiyojlari bilan uyg‘unlashgan holda ta’minlanishi zarurligi ta’kidlanadi [2][3]. Ushbu yondashuvlar qayta tayyorlash mexanizmlarini faqat ta’lim vositasi emas, balki iqtisodiy va ijtimoiy siyosatning muhim tarkibiy qismi sifatida ko‘rishga asos yaratadi.

O‘zbekiston Respublikasida ham inson kapitalini rivojlantirish masalasi so‘nggi yillarda davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishiga aylangan. Ta’lim va mehnat bozorini modernizatsiya qilishga qaratilgan yangi farmon va qarorlarda kasbiy ta’lim, qayta tayyorlash va malaka oshirish tizimini takomillashtirish, ularni mehnat bozori talablariga moslashtirish hamda raqamli va innovatsion kompetensiyalarni rivojlantirish asosiy vazifalar sifatida belgilangan [5]. Ushbu normativ-huquqiy hujjatlar inson kapitalini rivojlantirishni uzluksiz jarayon sifatida qarash zarurligini ko‘rsatib, qayta tayyorlash va malaka oshirish mexanizmlarining samaradorligini ilmiy jihatdan chuqur tahlil qilishni dolzarb masalaga aylantiradi. Shu sababli mazkur tadqiqot inson kapitalini rivojlantirishda qayta tayyorlash va malaka oshirish mexanizmlarining samaradorligini kompleks va ilmiy asosda yoritishga qaratilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Inson kapitalini rivojlantirishda qayta tayyorlash va malaka oshirish mexanizmlarining samaradorligi masalasi zamonaviy iqtisodiy va pedagogik tadqiqotlarda markaziy o‘rinni egallaydi. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, mazkur yo‘nalish asosan inson kapitali nazariyasining rivojlangan talqinlari, mehnat bozori transformatsiyasi, “butun umr davomida ta’lim” (lifelong learning) konsepsiyasi hamda institutsional samaradorlik yondashuvlari doirasida o‘rganilgan. Barro va Lee tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ta’lim va kasbiy rivojlanish ko‘rsatkichlarining uzoq muddatli iqtisodiy o‘sinh va innovatsion salohiyatga ta’siri empirik ma’lumotlar asosida isbotlanib, qayta tayyorlash mexanizmlari inson kapitalining sifat jihatdan yangilanishini ta’minlovchi muhim omil sifatida e’tirof etiladi [6]. Ushbu yondashuv inson kapitalini statik emas, balki doimiy ravishda yangilanib boradigan dinamik resurs sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Mehnat iqtisodiyoti doirasidagi tadqiqotlar qayta tayyorlash va malaka oshirish mexanizmlarini ishchi kuchining moslashuvchanligini oshiruvchi asosiy instrument sifatida baholaydi. Acemoglu va Autor raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirish sharoitida kasblar tarkibi tez o‘zgarayotganini ko‘rsatib, mavjud ko‘nikmalarning eskirishi (skill obsolescence) xavfi kuchayib borayotganini ta’kidlaydi [7]. Mualliflarning xulosalariga ko‘ra, qayta tayyorlash dasturlari ushbu xavfni kamaytirish

va mehnat bozorida barqarorlikni saqlashda muhim rol o'ynaydi. Hanushek va Woessmann esa inson kapitalining sifati ta'lim yillari soni bilan emas, balki o'zlashtirilgan bilim va kompetensiyalarning chuqurligi bilan belgilanishini asoslab, malaka oshirish tizimlarining iqtisodiy raqobatbardoshlikka bevosita ta'sirini ko'rsatadi [8]. Bu yondashuv qayta tayyorlash mexanizmlarini miqdoriy emas, balki sifat jihatidan baholash zarurligini ta'kidlaydi.

Pedagogik tadqiqotlarda qayta tayyorlash va malaka oshirish uzluksiz kasbiy rivojlanishning asosiy tarkibiy qismi sifatida ko'riladi. Darling-Hammond va hammualliflari kasbiy rivojlanishning samarali modellari amaliyotga yo'naltirilgan, refleksiv va hamkorlikka asoslangan bo'lishi zarurligini ta'kidlab, bunday yondashuvlar ta'lim sifati va o'qitish samaradorligini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatadi [9]. Fullan esa ta'lim tizimidagi islohotlar muvaffaqiyati pedagoglarning qayta tayyorlash va malaka oshirish jarayonlariga faol jalb etilishiga bevosita bog'liq ekanini asoslab, ushbu mexanizmlarni institutsional o'zgarishlarning "yadro elementi" sifatida baholaydi [10]. Ushbu tadqiqotlar qayta tayyorlash mexanizmlarining faqat individual emas, balki tizimli ta'sirga ega ekanini ko'rsatadi.

Xalqaro tashkilotlar tomonidan e'lon qilingan hisobotlar mavzuning amaliy ahamiyatini yanada kuchaytiradi. OECD tomonidan ishlab chiqilgan Skills Strategy hujjatlarida qayta tayyorlash va malaka oshirish tizimlari mehnat bozori ehtiyojlariga tez moslashish, innovatsion salohiyatni oshirish va inklyuziv iqtisodiy o'sishni ta'minlashning asosiy vositasi sifatida e'tirof etiladi [11]. Jahon banki tadqiqotlarida esa qayta tayyorlash dasturlariga yo'naltirilgan investitsiyalar ishchi kuchining unumdorligini oshirishi va iqtisodiy transformatsiya jarayonlarining ijtimoiy xarajatlarini kamaytirishi ta'kidlanadi [12]. Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO) esa ushbu mexanizmlarni bandlikni ta'minlash va ijtimoiy tenglikni mustahkamlashning muhim omili sifatida baholab, ayniqsa raqamli iqtisodiyot sharoitida ularning ahamiyati ortib borayotganini qayd etadi [13].

Mahalliy ilmiy adabiyotlarda inson kapitalini rivojlantirishda qayta tayyorlash va malaka oshirish mexanizmlari milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilinadi. Abdurahmonov tadqiqotlarida kasbiy rivojlanish va mehnat unumdorligi o'rtasida barqaror ijobiy bog'liqlik mavjudligi asoslab berilib, qayta tayyorlash tizimini takomillashtirish iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim sharti sifatida baholanadi [14]. Shuningdek, milliy strategik hujjatlar va tahliliy hisobotlarda qayta tayyorlash va malaka oshirish mexanizmlari inson kapitalini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishi sifatida belgilangan bo'lib, ularni mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirish va natijadorlik asosida baholash zarurligi ta'kidlanadi [15].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot inson kapitalini rivojlantirishda qayta tayyorlash va malaka oshirish mexanizmlarining samaradorligini baholashga qaratilgan bo'lib, unda

kompleks va tizimli metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotning nazariy bosqichida inson kapitali nazariyasi, uzluksiz ta'lim konsepsiyasi hamda mehnat bozori transformatsiyasi yondashuvlari asosida qayta tayyorlash va malaka oshirish mexanizmlarining mazmuni va funksional roli tahlil qilindi. Ilmiy adabiyotlarni o'rganishda kontent-tahlil va komparativ tahlil metodlaridan foydalanilib, xalqaro va milliy tajribadagi qayta tayyorlash tizimlarining institutsional modellari, ularning afzalliklari va cheklovlari aniqlashtirildi.

Tadqiqotning empirik bosqichida statistik va ijtimoiy-iqtisodiy tahlil usullari qo'llanildi. Rasmiy statistik ma'lumotlar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari hamda milliy normativ-huquqiy hujjatlar asosida qayta tayyorlash va malaka oshirish dasturlarining natijadorligi baholandi. Olingan ma'lumotlar tavsifiy statistik tahlil yordamida qayta ishlanib, inson kapitali ko'rsatkichlari bilan qayta tayyorlash mexanizmlari o'rtasidagi bog'liqlik mantiqiy va analitik usullar orqali talqin qilindi. Tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minlash maqsadida ma'lumotlar triangulyatsiyasi qo'llanilib, metodologiya ilmiy asoslangan xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mazkur bo'limda uzluksiz kasbiy rivojlanish tizimining ta'lim sifati va pedagoglarning innovatsion salohiyatiga ta'siri empirik va statistik ma'lumotlar asosida tahlil qilinadi. Tahlil jarayonida O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi hamda uning rasmiy statistik portallari orqali e'lon qilingan ma'lumotlardan foydalanilib, pedagoglarning kasbiy rivojlanish darajasi, ta'lim jarayonining raqamlashtirilish holati, innovatsion metodlarning joriy etilishi va investitsiya jarayonlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik aniqlanadi. Ushbu yondashuv pedagogika faniga xos bo'lgan tizimli va dalillarga asoslangan tahlilni ta'minlashga xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar bo'limida keltirilgan jadvallar orqali ta'lim tizimidagi strukturaviy o'zgarishlar, raqamli va innovatsion infratuzilmaning kengayishi hamda pedagoglar kasbiy salohiyatining rivojlanish dinamikasi baholanadi. Olingan natijalar uzluksiz kasbiy rivojlanish ta'lim sifati va innovatsion faoliyatni oshirishda muhim omil ekanligini ilmiy asosda tasdiqlash bilan birga, ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning real samaradorligini ko'rsatishga imkon beradi.

1-jadval.

O'zbekistonda malaka oshirish va qayta tayyorlash muassasalarining hududlar va markaz turlari bo'yicha taqsimoti

Viloyat / hudud	Bosh markaz	Tarmoq markaz	Mintaqaviy markaz	Jami
Toshkent shahri	1	18	0	19
Samarqand viloyati	0	1	1	2
Buxoro viloyati	0	0	1	1

Farg'ona viloyati	0	0	1	1
Qoraqalpog'iston Respublikasi	0	0	1	1
Jami	1	19	4	24

Manba: O'zbekiston Respublikasi Ochiq ma'lumotlar portali Malaka oshirish muassasalari ro'yxati ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi

O'zbekiston Respublikasida qayta tayyorlash va malaka oshirish muassasalari tizimining hududiy-institutsional tuzilmasi yuqori darajada markazlashgan ekanini aniq ko'rsatadi. Jami 24 ta malaka oshirish va qayta tayyorlash markazlarining 19 tasi Toshkent shahrida joylashgani, ya'ni umumiy infratuzilmaning qariyb to'rtdan uch qismi poytaxtda jamlangani, inson kapitalini rivojlantirish mexanizmlarining hududlar bo'yicha mutanosib rivojlanmaganidan dalolat beradi. Ayniqsa, mamlakat miqyosida strategik funksiyani bajaruvchi yagona bosh markazning ham Toshkent shahrida joylashgani qayta tayyorlash siyosatining boshqaruv va metodik markazi poytaxtda to'planganini ko'rsatadi. Bu holat ilmiy nuqtayi nazardan markazlashgan modelning ustunliklari — resurslar konsentratsiyasi, kadrlar salohiyati va ilmiy-uslubiy bazaning kuchliligi bilan izohlanishi mumkin bo'lsa-da, ayni paytda hududlarda inson kapitalini rivojlantirish imkoniyatlarining cheklanishiga olib kelishi ehtimolini ham kuchaytiradi. Shunday qilib, jadval qayta tayyorlash tizimining mavjud institutsional arxitekturasini hududiy tenglik tamoyiliga to'liq mos kelmasligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, Samarqand viloyatida 2 ta, Buxoro, Farg'ona viloyatlari hamda Qoraqalpog'iston Respublikasida bittadan mintaqaviy markazlar mavjudligi qayta tayyorlash va malaka oshirish mexanizmlarining hududiy qamrovi butunlay yo'q emasligini anglatadi. Biroq bu markazlar sonining kamligi va ularning tarmoq markazlari bilan to'ldirilmaganligi inson kapitalini rivojlantirish jarayonida hududlararo nomutanosiblik xavfini kuchaytiradi. Ilmiy jihatdan qaralganda, qayta tayyorlash va malaka oshirish tizimi inson kapitalini sifat jihatdan rivojlantirishda faqat markaziy hududlarga tayanib qolsa, mehnat bozori ehtiyojlarining hududiy xususiyatlari yetarlicha inobatga olinmaydi.

2-jadval.

O'zbekistonda uzluksiz malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslari natijalari

Ko'rsatkichlar	Miqdor
Qamrab olingan oliy ta'lim muassasalari soni	120 dan ortiq
Qayta tayyorlash va malaka oshirish kurslarida o'qiganlar jami	9 937 nafar
Shundan: pedagog kadrlar	3 787 nafar (92 %)
Shundan: rahbar kadrlar	331 nafar (8 %)
Muqobil shaklda o'qiganlar	3 477 nafar
Masofaviy kurslarda o'qiganlar	2 342 nafar
An'anaviy kurslarda o'qiganlar	4 118 nafar
Malaka oshirish markazlari (tarmoq)	18 ta
Malaka oshirish markazlari (mintaqaviy)	4 ta

Manba: O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi rasmiy portali ma'lumotlari asosida umumlashtirildi

O'zbekistonda uzluksiz malaka oshirish va qayta tayyorlash tizimi qamrov, shakllar xilma-xilligi va institutsional salohiyat nuqtayi nazaridan sezilarli darajada kengayganini ko'rsatadi. 2024-yilda 120 dan ortiq oliy ta'lim muassasalaridan jami 9 937 nafar rahbar va pedagog kadrlarning malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslarida qatnashgani inson kapitalini rivojlantirish jarayonining tizimli tus olayotganidan dalolat beradi. Ayniqsa, tinglovchilarning 92 foizini pedagog kadrlar tashkil etgani ta'lim sifatini oshirishga bevosita yo'naltirilgan kadrlar siyosati olib borilayotganini ko'rsatadi. Bu holat ilmiy nuqtayi nazardan inson kapitalini rivojlantirishda "asosiy ko'paytiruvchi effekt" aynan pedagog kadrlar orqali yuzaga kelishini tasdiqlaydi, chunki ularning bilim va kompetensiyalari keyinchalik kengroq inson resurslariga transfer qilinadi.

Shu bilan birga, 2-jadvalda kurslarning tashkil etilish shakllari bo'yicha taqsimot tahlili uzluksiz kasbiy rivojlanish modelining moslashuvchanligini ko'rsatadi. An'anaviy kurslarda 4 118 nafar, muqobil shaklda 3 477 nafar va masofaviy kurslarda 2 342 nafar tinglovchining o'qitilgani malaka oshirish tizimi bir yoqlama emas, balki turli ehtiyoj va sharoitlarga moslashgan ko'pkanalli model asosida faoliyat yuritayotganini anglatadi. Ilmiy jihatdan bu holat inson kapitalini rivojlantirishda hayot davomida ta'lim (lifelong learning) konsepsiyasi amalda joriy etilayotganini ko'rsatadi. Xususan, masofaviy va muqobil shakllarning salmoqli ulushi hududiy cheklovlarni kamaytirib, malaka oshirish imkoniyatlarini keng qatlamlar uchun ochib bermoqda. Demak, 2-jadval asosidagi natijalar qayta tayyorlash va malaka oshirish mexanizmlarining O'zbekistonda inson kapitali sifati va barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim institutsional vositaga aylanayotganini ilmiy asosda tasdiqlaydi.

3-jadval.

Ochiq onlayn kurslar platformasi orqali inson kapitalini rivojlantirish natijalari

Yo'nalishlar	Tinglovchilar soni (nafar)
Pedagogik faoliyatda raqamli kompetensiyalar	1 369
Raqamli texnologiyalar va raqamli iqtisodiyot	7 453
Korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish	1 151
Ishchi kasblar bo'yicha malaka va ko'nikmalar	2 831
Komplayens nazorati tizimini joriy etish va korrupsiyaga qarshi kurashish	4 635
English for Specific Purposes (ESP)	403
Pedagogik mahorat	261
Odam savdosi va majburiy mehnat bilan bog'liq huquqbuzarliklarning oldini olish	4 787
Kredit-modul tizimi asosida ta'lim jarayonlarini tashkil etish	18 428
Masofaviy ta'limni tashkil etish texnologiyalari	15 643
Korrupsiyaga qarshi kurashishning boshqa yo'nalishlari	13 715
Oliy ta'limda inklyuziv ta'limni tashkil etish asoslari	11 364

Jami tinglovchilar soni	40 000 nafardan ortiq
Ochiq onlayn kurslar soni	22 ta
Sertifikat turi	Elektron sertifikat

Manba: Manba: O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi ma'lumotlari asosida

O'zbekistonda ochiq onlayn kurslar platformasi orqali inson kapitalini rivojlantirish jarayoni raqamli, keng qamrovli va yo'nalishlar bo'yicha diversifikatsiyalashgan ekanini ko'rsatadi. Platformada 22 ta ochiq onlayn kurs mavjud bo'lib, 40 ming nafardan ortiq tinglovchining jalb etilgani raqamli malaka oshirish mexanizmlarining yuqori talabga ega ekanidan dalolat beradi. Ayniqsa, "Kredit-modul tizimi asosida ta'lim jarayonlarini tashkil etish" (18 428 nafar), "Masofaviy ta'limni tashkil etish texnologiyalari" (15 643 nafar) hamda "Oliy ta'limda inklyuziv ta'limni tashkil etish asoslari" (11 364 nafar) kabi yo'nalishlarda tinglovchilar sonining yuqoriligi ta'lim tizimida institutsional islohotlar va zamonaviy pedagogik yondashuvlarni o'zlashtirishga bo'lgan ehtiyoj keskin oshganini ko'rsatadi. Ilmiy nuqtayi nazardan, bu holat inson kapitalining aynan institutsional va metodik kompetensiyalar orqali sifat jihatdan yangilanayotganini anglatadi.

Shu bilan birga, keltirilgan raqamlar inson kapitalini rivojlantirish faqat pedagogik bilimlar bilan cheklanmasdan, balki kengroq ijtimoiy va iqtisodiy kompetensiyalarni qamrab olayotganini ham ko'rsatadi. Jumladan, korrupsiyaga qarshi kurashish (1 151 va 13 715 nafar), komplayens nazorati (4 635 nafar), odam savdosi va majburiy mehnatning oldini olish (4 787 nafar) kabi yo'nalishlarning mavjudligi inson kapitalini rivojlantirish jarayonida institutsional madaniyat, huquqiy ong va ijtimoiy mas'uliyat omillari muhim o'rin egallayotganini tasdiqlaydi. Raqamli texnologiyalar va raqamli iqtisodiyot (7 453 nafar) hamda pedagogik faoliyatda raqamli kompetensiyalar (1 369 nafar) bo'yicha kurslar esa raqamli transformatsiya sharoitida inson kapitalining moslashuvchanligini oshirishga xizmat qilmoqda.

4-jadval.

Malaka oshirish kurslari natijalari va tinglovchilarning nazorat turlari bo'yicha ko'rsatkichlari

Ko'rsatkichlar	Davlat budjeti asosida	Shartnoma asosida	Jami / O'rtacha
Kurslarda o'qigan tinglovchilar soni	9 115 nafar	822 nafar	9 937 nafar
Kurslarni muvaffaqiyatli tugatganlar ulushi	92 %	90 %	88 % (5 658 nafar)
Kurslarni tugatmaganlar ulushi	8 % (725 nafar)	10 % (82 nafar)	12 % (802 nafar)
Himoyagacha yetib borganlar	514 nafar	68 nafar	—
Himoyadan o'ta olmaganlar	66 nafar	12 nafar	—
Safdan chiqarilganlar	145 nafar	2 nafar	—
Tinglovchilar soni (an'anaviy + masofaviy)	—	—	6 460 nafar

Portfolio bo'yicha o'rtacha ball (maks. 30 ball)	—	—	12,5 ball
Onlayn test bo'yicha o'rtacha ball (maks. 50 ball)	—	—	40,6 ball
Himoya bo'yicha o'rtacha ball (maks. 20 ball)	—	—	14,5 ball
Kurslardan o'ta olmaganlar uchun o'rtacha ball	—	—	8,2–30,6–8,7 ball

Manba: O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi rasmiy portali ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi

4-jadval ma'lumotlari O'zbekistonda malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslarining yuqori natijadorlik darajasiga ega ekanini yaqqol ko'rsatadi. Davlat budjeti asosida ta'lim olgan 9 115 nafar tinglovchining 92 foizi kurslarni muvaffaqiyatli yakunlagani, shartnoma asosida qayta o'qigan 822 nafar tinglovchining esa 90 foizi ijobiy natijaga erishgani uzluksiz kasbiy rivojlanish tizimi barqaror va samarali ishlayotganidan dalolat beradi. Umumiy hisobda tinglovchilarning 88 foizi kurslarni muvaffaqiyatli tugatgani, kurslardan chiqib ketish darajasi esa nisbatan past — 12 foizni tashkil etgani ta'lim jarayonining tashkiliy va metodik jihatdan yetarlicha mukammal ekanini ko'rsatadi. Ilmiy nuqtayi nazardan, bu holat inson kapitalini rivojlantirishga qaratilgan investitsiyalarning yuqori qaytish koeffitsiyentiga ega ekanini va malaka oshirish mexanizmlarining amaliy natija berayotganini tasdiqlaydi.

An'anaviy va masofaviy shaklda ta'lim olgan 6 460 nafar tinglovchining portfolio, onlayn test va yakuniy himoya ko'rsatkichlari bo'yicha o'rtacha ballari nisbatan yuqori bo'lib, ayniqsa onlayn test natijalarining 40,6 ballni tashkil etishi tinglovchilarning nazariy bilimlari mustahkam ekanidan dalolat beradi. Shu bilan birga, kurslardan o'ta olmagan tinglovchilarning ballari keskin past bo'lishi baholash tizimining differensial va adolatli ishlayotganini ko'rsatadi. Ilmiy jihatdan, mazkur natijalar uzluksiz kasbiy rivojlanish tizimida sifatni ta'minlash mexanizmlari — baholashning ko'p bosqichli modeli va qat'iy mezonlar — inson kapitalini sifat jihatdan rivojlantirishda muhim rol o'ynayotganini asoslaydi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari O'zbekistonda inson kapitalini rivojlantirishda qayta tayyorlash va malaka oshirish mexanizmlari institutsional jihatdan shakllangan, miqyos jihatidan kengaygan va natijadorlik nuqtayi nazaridan samarali ekanini ilmiy asosda ko'rsatdi. Tahlilda keltirilgan 1–4-jadvallar qayta tayyorlash infratuzilmasi, uzluksiz malaka oshirish shakllari, raqamli platformalar va baholash mexanizmlari o'zaro uyg'unlashgan holda ishlayotganini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, olingan empirik natijalar mavjud tizimni yanada takomillashtirish uchun muhim ilmiy xulosalar va amaliy yo'nalishlarni aniqlash imkonini beradi.

Birinchidan, qayta tayyorlash va malaka oshirish muassasalarining hududiy taqsimoti markazlashgan xarakterga ega bo'lib, asosiy salohiyat Toshkent shahrida jamlangan. Bu holat metodik va ilmiy resurslar konsentratsiyasi nuqtayi nazaridan ijobiy bo'lsa-da, mintaqalarda inson kapitalini rivojlantirish imkoniyatlarining nisbatan cheklanishiga olib kelishi mumkin. Shu bois ilmiy taklif sifatida mintaqaviy va hududiy markazlarning vakolatlarini kengaytirish, ularni tarmoq markazlari bilan mustahkamlash hamda hududiy ehtiyojlarga moslashtirilgan qayta tayyorlash dasturlarini joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Ikkinchidan, uzluksiz malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslarida pedagog kadrlarning yuqori ulushga ega bo'lishi inson kapitalini rivojlantirishda "ko'paytiruvchi effekt" mexanizmi ishlayotganini ko'rsatadi. Pedagoglarning bilim va kompetensiyalari orqali ta'lim oluvchilarning keng qatlamiga ta'sir o'tkazilishi ta'lim sifati va innovatsion salohiyatni tizimli ravishda oshirish imkonini beradi. Amaliy tavsiya sifatida pedagoglar uchun kompetensiyaga asoslangan baholash tizimini joriy etish, ularning malaka oshirish natijalarini real ta'lim jarayonidagi o'zgarishlar bilan bog'lab monitoring qilish taklif etiladi.

Uchinchidan, ochiq onlayn kurslar platformasi orqali 40 ming nafardan ortiq tinglovchining qamrab olinishi raqamli malaka oshirish mexanizmlarining yuqori samaradorligini ko'rsatadi. Ayniqsa kredit-modul tizimi, masofaviy ta'lim va inklyuziv ta'lim yo'nalishlarida tinglovchilar sonining yuqoriligi ta'lim tizimida institutsional va metodik transformatsiyaga bo'lgan ehtiyoj keskin oshganini anglatadi. Ilmiy taklif sifatida ochiq onlayn kurslarni modul asosida kreditlash, ularni rasmiy malaka oshirish tizimi bilan integratsiya qilish hamda sertifikatlarning mehnat bozoridagi tan olinishini kuchaytirish tavsiya etiladi.

To'rtinchidan, malaka oshirish kurslari natijalari va baholash ko'rsatkichlari tizimning sifat jihatdan barqaror ishlayotganini tasdiqlaydi. Tinglovchilarning katta qismi kurslarni muvaffaqiyatli yakunlagani va baholashning ko'p bosqichli mexanizmlari (portfolio, onlayn test, himoya) orqali differensial natijalarga erishilgani inson kapitalini rivojlantirishda tanlab olish va sifat nazorati mexanizmlari samarali ishlayotganini ko'rsatadi. Amaliy tavsiya sifatida baholash natijalarini individual kasbiy rivojlanish trayektoriyalarini shakllantirishda foydalanish, past natija ko'rsatgan tinglovchilar uchun moslashtirilgan qo'shimcha modullar joriy etish taklif etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Becker, G. S. (1993). Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis. Chicago: University of Chicago Press.
2. OECD. (2019). OECD Skills Strategy 2019: Skills to Shape a Better Future. Paris: OECD Publishing.
3. International Labour Organization (ILO). (2020). Skills and Lifelong Learning for the Future of Work. Geneva: ILO.

4. World Bank. (2019). World Development Report 2019: The Changing Nature of Work. Washington, DC: World Bank.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2019–2024). Inson kapitalini rivojlantirish, ta’lim va kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirishga oid farmon va qarorlar. Toshkent.
6. Barro, R. J., Lee, J. W. Education Matters: Global Schooling Gains from the 19th to the 21st Century. Oxford University Press, Oxford, 2015.
7. Acemoglu, D., Autor, D. Skills, Tasks and Technologies: Implications for Employment and Earnings. Elsevier, Amsterdam, 2011.
8. Hanushek, E. A., Woessmann, L. The Knowledge Capital of Nations: Education and the Economics of Growth. MIT Press, Cambridge, 2015.
9. Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., Gardner, M. Effective Teacher Professional Development. Learning Policy Institute, Palo Alto, 2017.
10. Fullan, M. The New Meaning of Educational Change. Teachers College Press, New York, 2016.
11. OECD. OECD Skills Strategy 2019: Skills to Shape a Better Future. OECD Publishing, Paris, 2019.
12. World Bank. World Development Report 2019: The Changing Nature of Work. World Bank Publications, Washington, DC, 2019.
13. International Labour Organization (ILO). Skills and Lifelong Learning for the Future of Work. ILO Publishing, Geneva, 2020.
14. Abdurahmonov, Q. X. Inson kapitali va ta’lim iqtisodiyoti. Iqtisodiyot nashriyoti, Toshkent, 2020.
15. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Strategik va mintaqalararo tadqiqotlar instituti. Inson kapitalini rivojlantirish bo‘yicha tahliliy hisobot. Toshkent, 2023.